

Schroomvol en impulsief

door MAARTEN DE POURCQ

Bart Moeyaert, *schrijver van jeugdboeken, van boeken voor volwassenen en van boeken die zowel voor jongeren als volwassenen bestemd zijn, staat niet bekend als dichter. Toch dicht hij, en hij komt daar steeds vaker mee voor de dag. Een goed moment om eens te zien hoe een prozaschrijver als poëet debuteert.*

Bart Moeyaert als dichter

De naam Bart Moeyaert is verbonden met van die dunne boekjes, kleinoden bijna, waarin mensen en hun relaties in een beheerste beeldentaal onder de loep worden genomen. Recent is er ook het podiumwerk: de voorstelling 'Bremen is niet ver' voor Het Paleis, 'Rover, dronkeman' voor Luxemburg, en het muzikaal sprookje 'Luna van de Boom' of, van wat langer geleden, 'Mijn Maan, een tekst die Moeyaert schreef voor de opening van figurentheater De Maan. Hoewel Moeyaerts stijl schippert tussen het prozaïsche en het poëtische, waren voor hem de novelle, het sprookje en de roman toch de meest voor de hand liggende uitingsvormen. Tot hij het in 1999 op een literaire decemberavond in Leuven plots over een gedicht had, 'Alle tinten wit'. 'Het zal de eerste en laatste keer zijn dat u het hoort,' beloofde hij.

Elisabeth Broekaert toonde in het Antwerpse Fotografiemuseum een reeks zwart- witfoto's die samen een soort documentaire over het huwelijk vormen, met als sloganeske titel 'Let's stick together'. Broekaert fotografeerde op ettelijke trouwdagen de meest uiteenlopende mensen en momenten: een bruid met sigaret in de mond, een joods huwelijksfeest, een bruidspaar op de motorfiets, een after-party waarbij grootmoeder zich languit op een ligbed heeft uitgestrekt. De twee voornamen (bijvoorbeeld Marc en Petra, Azzeddine en Els) en de precieze datum van de huwelijksdag ondersteunen de beelden.

De aanzet voor deze reeks lag in een gedachte die Duane Michals ooit bij de foto van een bruid schreef: 'It was the happiest moment of the happiest hour of the happiest day of her entire life. And it passed so quickly without her knowing it. Years later, she would be filled with the joy of that afternoon's memory, long after she had forgotten what it was that had made her so happy.' De foto op de cover van de catalogus voorspelt echter dat op zo'n huwelijksdag niet alles van een leien dakje loopt: terwijl op de achtergrond een paardenmolen draait, kijkt een bruid, het boeket nog in de handen, angstig achterom. De foto combineert de inwendige spanning van de vrouw met het vreemde schaduwspel van de zon op

haar gezicht.

Bij het doorbladeren van die catalogus word je plots tussen de foto's geconfronteerd met gedichten van, jawel, Bart Moeyaert. Dat eenmalige 'Alle tinten wit' blijkt ook mooi te passen bij de foto van een wachtende, witte bruidsjurk. Schrijvers en hun beloften? Neen, dat was niet de eerste vraag die bij mij opkwam.

Waarom hen je zo bedeesd als het over gedichten gaat? Vanwaar die schroom?

BART MOEYAERT: 'Er is heel veel schroom. Toen ik in de lagere school zat, werd ik op een goede manier opgevoed met poëzie. Ik had leerkrachten die vooral het taalplezier, het voordragen en genieten van poëzie naar voren lieten komen. Het deed er niet toe of je de precieze bedoeling van een dichter uit het gedicht kon halen: je moest vooral genieten. En dat vind ik nog steeds het mooiste aan poëzie: meevoelen, erin opgaan en er iets uit oppikken. In de middelbare school werd ik compleet misvormd. Zo misvormd zelfs dat ik bang werd van poëzie. Je moest altijd de juiste betekenis vinden van een gedicht. Als je je mond opendeed, dan kreeg je al snel het gevoel dat je iets doms ging zeggen. Op de kunsthumaniora kreeg ik Nederlands van Lieven Tavernier. Hij had zelf de roman *Over water* gepubliceerd. Dat boek is in een heel subtiele taal geschreven en zelf had Tavernier ook een bijzonder poëtische kijk op het leven. Die man heeft mij al een beetje doen keren, maar nog niet voluit. Ik zat toen in een periode dat alles faalangst was: ik vond van mezelf dat ik niets goed deed. Later, tijdens mijn lerarenopleiding in Brussel, had ik het geluk Egbert Aerts als docent te hebben, zelf een dichter. Hij probeerde zijn bevlogenheid op het vlak van de poëzie over te brengen op zijn studenten: er werd gedebatteerd over gedichten en je praatte vrijuit, je durfde dingen. En daar lukte het me weer om te genieten. Al bleef ik poëzie ver van mij af houden want ik kon dat toch niet goed en ik snapte dat toch maar half.'

Gaat het hier dan over poëzie schrijven of ook over poëzie lezen?

'Vooral over het lezen, maar dat slaat ook terug op mijn schrijven. Mijn theorie is dat je dingen schrijft omdat je ze zelf wilt lezen, en omgekeerd. Natuurlijk gaat het over jezelf en zit het dicht op je huid, tenminste als je de dingen schrijft zoals ik ze schrijf. En tegelijk wil ik ze ook zelf lezen. Dat hangt allemaal samen. Als ik bang ben om poëzie te lezen, dan ben ik ook bang om poëzie te schrijven. Maar het gaat nog een stap verder. Bij proza weet ik meteen hoe een verhaal in elkaar zit, tenminste wanneer het af is. Er kan geen zin meer bij, er kan geen zin meer af. Het is zoals het is. Bij poëzie heb ik altijd het gevoel: dit of dat kan nog anders.'

Een paar gedichten in het boek van Elisabeth Broekaert zijn duidelijk bij een foto geschreven.

'Ja. Zes gedichten bestonden al. Twee gedichten heb ik bij een foto geschreven: het openingsgedicht over de laatste nacht voor het huwelijk, en het gedicht bij de foto van een oudere vrouw die in het huwelijk treedt met een jongere man.'

Dat gedicht is behoorlijk cynisch. Het staat bij een portret van een oudere vrouw die in bruidsjapon alleen op haar bedsprei zit:

*Er is weer wamte
sinds de winter.
Het was een kwestie van gezond verstand.
Van een kachel en
een vaag vermoeden
dat het tijd was
voor een brand...*

'Absoluut. Een beetje pijnlijk misschien als ze het zelf leest. Ik was direct verkocht voor de stijl van Elisabeth Broekaert, anders had ik het nooit gedaan. Op de Boekenbeurs zagen Elisabeth en ik elkaar voor de eerste keer en we gedroegen ons allebei erg recht- doorzee, zonder omwegen. Het klikte op een wonderlijke manier: zij kijkt met een zekere vrolijkheid naar de wereld, maar tegelijk hangt er over haar foto's een treurnis. Dat ligt mij goed, zo kijk ik ook.'

Als ik denk aan *De Liefde die wij niet begrijpen*, dan past dit onderwerp jou inderdaad als gegoten. Maar toont een huwelijksdag wel iets van dé liefde? Er is zoveel spanning, zoveel pose tijdens zo'n huwelijk. Dat is toch geen zuiver liefdesgevoel?

'Ik vind dat elke foto in dit boek gaat over dé liefde. Als wij over liefde nadenken, dan denken wij aan zulke situaties. Er zijn een aantal huwelijksfeesten geweest - en ik wil het zelfs loskoppelen van huwelijken- waarbij ik dacht: "Is dit liefde? Ik hoop dat ze elkaar over twee jaar nog veel te vertellen hebben." Maar ook dan spreken we over liefde met een grote L. Als je het fotoboek doorbladert, dan merk je bij sommige koppels meteen dat het goed zit. Er zijn ook andere foto's die mij compleet doen verkillen. Nochtans is die huwelijksdag belangrijk. Het is zagezegd de dag van ons leven waarin we moeten laten zien dat we echt van elkaar houden. Toch zie je onthullende beelden. Ik denk bijvoorbeeld aan dat joodse meisje met haar gsm. Ze heeft net haar bruidsjurk aangetrokken en haar gezicht verraadt dat het niet goed is. Mijn boek *Het is de Liefde die we niet begrijpen* gaat over de vraag wat liefde eigenlijk is. Ik geloof dat veel mensen niets willen weten van die kale Liefde. Je mag niets in vraag stellen. Maar toch, ik zie een koppel en denk: "Mevrouw, meneer, uw partner verdient volgens u 5 of 6

op 10. Blijkbaar is dat toch de partner waarvoor u gaat." Het is heel die gedachtengang: mensen blijven relaties onderhouden, hoewel die eigenlijk al dood zijn. Sommige lezers verdragen dat heel goed en vinden zichzelf ook terug in de situaties uit *Het is de liefde die we niet begrijpen*. Anderen wijzen het helemaal af.'

Ook de titel 'Let's stick together' is in dat opzicht heel dubbelzinnig.

'Ja, Elisabeth heeft dezelfde instelling tegenover het leven als ik, denk ik. Dat half ironische "laat ons maar bij elkaar blijven".'

Niet alleen de titel van het boek is Engelstalig. Ook jouw gedichten zijn naar het Engels vertaald. Waarom?

'De boeken van VPMA worden over de musea voor fotografie over de hele wereld verspreid. David Colmer leek mij de aangewezen vertaler. Hij had al twee van mijn boeken in het Engels vertaald en is ook bezig met het vertalen van poëzie. Nu heb ik overigens voor de eerste keer gemerkt hoe hondsmoeilijk het is om poëzie te vertalen. Soms moest hij noodgrepen uitvoeren om de gedachte te behouden of de toon of wat dan ook.'

Een van de vele problemen waarmee de vertaler wellicht geconfronteerd werd, is het rijm dat niet altijd op een systematische manier in je gedichten opduikt. Waarom kiest u voor zo'n rijm?

'Het is geen kwestie van kiezen. Het zit zo in mijn hoofd, ik voel taal zo aan. Als ik met een gedachte speel die een gedicht zou kunnen worden, dan zit er bijna vanzelf zo'n spel, toon of klank in. Ik geloof dat ik de sporen meedraag van de schrijfp opdrachten die ik voor "eerste lezers" doe. Daar gaat het om verhalen voor kinderen die pas enkele maanden kunnen lezen. Je bent dan verplicht om in zinnen van maximum acht eenlettergrepige woorden iets duidelijk te maken. Die helderheid bevalt me, en je ziet het soms terug in de gedichten: korte woorden in zinnen die mooi klinken en gaan zingen in je hoofd. Terwijl je toch duidelijk maakt: dit is wat ik eigenlijk wil zeggen.'

Heeft poëzie voor u dan ook iets 'kinds' in zich?

'Neen. Ik weet dat je met "kinds" niet "kinderachtig" bedoelt, maar toch vind ik van niet. Ik merk alleen dat mijn taal strakker wordt. En dat heeft te maken met wat ik eerder zei: mijn gedicht moet kloppen. Geen woord te veel, geen woord te weinig. Zo schreef ik een gedicht over de rechten van het kind, het komt op de gevel van Het Paleis in Antwerpen. Ik wist precies hoeveel ruimte ik had, maar schreef een gedicht dat veel te lang was. Het kon voor mij echt niet korter. De architect die alles coördineerde, ging niet akkoord en vroeg me om het in te korten. Ik heb er op zitten werken en uiteindelijk de zogezegd ultieme versie van

dat gedicht doorgestuurd, hoewel ik wist dat het gedicht leeg was geworden, plat. En iedereen bekende achteraf dat het inderdaad zo was. Schrijven is voor mij dus niet alleen schrappen.'

Wat ik daarnet zo frappant vond, was dat jij een duidelijk onderscheid kunt maken tussen invallen voor poëzie en invallen voor proza. Wanneer jou een idee te binnen schiet, kan jij dat dan meteen rangschikken: dit idee wordt een gedicht, dit een verhaal?

'Ik denk dat het bij mij zo werkt, ja.'

Is het omdat je in poëzie meer werkt met klanken en op gevoel?

'Ik denk het. Ik kan dat heel moeilijk beschrijven. Dat werkt heel gevoelsmatig. Als ik een zin of een gedachte krijg die meteen als poëzie gaat klinken, dan weet ik ook snel dat het een gedicht gaat worden. Bij proza werkt dat anders. Dan zie ik een beeld, dan zie ik een gezin voor me, een plek. Poëzie is toch een ander denken voor mij.'

Minder met beelden en eerder op het talige niveau?

'Geen taalvondsten, alsof je met je pen in je mond zit te denken: "Wat zal ik nu eens doen?" Eerder de taal als een overkoepelend gevoel, in de zin van: "Ik wil nu dit zeggen, eigenlijk." Ja, een gevoel of een onderdeel van een gevoel - hoewel, neen, ik kan je geen zinnig antwoord geven. (stilte)
Ik wil er niets magisch van maken, maar ik denk dat het echt iets raars is in je hoofd. Het is geen toveren, absoluut niet. Ik denk dat het echt iets is van binnenuit. In proza voel ik mij geborgen. Mijn passie gaat heel snel naar een boek, een groter verhaal, een beeld dat ik in mijn hoofd zie. Poëzie is iets wat mij overkomt: "Oh, ik denk dat er wat gebeurt, ah, een gedicht!" Als een verhaal komt, schrik ik nooit: het is een logische, organische groei. Een gedicht doet zich voor, en dat gebeurt niet dikwijls.'

Dit fotoboek richt zich niet meteen tot jongeren of kinderen. Is het een bewuste keuze om dat knelpunt 'jeugdauteur' uit de weg te gaan?

'Moet ik daar nog op ingaan, Maarten? Ik ben blij dat het boek er is. In de interviews naar aanleiding van de Gouden Uil 2000 heb ik telkens een heel tekstblok volgepraat over de gelijkenissen en verschillen tussen jeugdliteratuur en volwassen literatuur. Toen ik die artikels achteraf las, dacht ik: "Ik moet ermee ophouden, ik verveel mensen ermee en door steeds weer te praten over het onderscheid, gaat het onderscheid ook echt bestaan." Mijn instelling is nu: "Je merkt het wel." Als je de gedichten uit "Let's stick together" aan een twaalfjarige zou voorleggen, dan steek ik mijn hand ervoor in het vuur dat die er zinnige

dingen weet uit te halen.'

Die categorieën 'jeugd' en 'volwassenen' zijn vandaag wat artificieel geworden. Dat is vooral historisch gegroeid: jeugdboeken en strips moesten vooral pedagogisch verantwoord zijn en in een gekuiste kindertaal geschreven zijn. Nu zijn dat verschil en de overgang tussen een jeugdboek en een volwassenboek minder evident.

'Dat is zo. Ook in volwassenenliteratuur heb je boeken die veel toegankelijker zijn en zich onderscheiden van de "grotere" literatuur. En het is nog altijd zo dat er jeugdboeken zijn die lekker makkelijk lezen. Daarom moeten we duidelijk maken over welke boeken we het hebben: leuke boeken voor de vakantie of boeken die geschreven zijn vanuit het hart, met een bepaalde drijfveer. Bij de voorstellingen van Broere zitten er kinderen in de zaal én bejaarden. Er is niemand die zit te denken: "Is Broere nu een jeugdboek of een volwassenenboek of een adolescentenboek?" Het kan mij niet schelen en het publiek blijkbaar ook niet. Schrijf ik voor een publiek? Neen én ja, want ik wil natuurlijk gelezen worden. Maar ik schrijf in eerste instantie omdat ik daardoor zelf gelukkiger word. En dat geldt voor poëzie, voor proza, voor alles wat ik doe.'

Zijn er plannen voor een eigen gedichtenboek?

'Onlangs las ik voor op de Middagen van de Poëzie in Antwerpen. Dat doe ik niet vaak. Enkele mensen vonden het dan ook jammer dat er zo weinig gedichten in het fotoboek staan en dat ik niet méér publiceer. Mijn plan blijft dat ik aan een bundel werk en dat die bundel er ooit komt. Wanneer dat precies zal zijn, weet ik nog niet. Hij moet in ieder geval af zijn, dus geen vierentwintig gedichten bijeen omdat het er vierentwintig moesten zijn. Het moet een reden van bestaan hebben. En dat het over de Liefde zal gaan, vrees ik, is al zo.'